

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет економічних наук
Кафедра економічної теорії

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь – бакалавр

на тему: **«ШВЕДСЬКА МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ: ОСОБЛИВОСТІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В
УКРАЇНІ»**

Виконала: студентка 4-го року навчання,
Спеціальності
051 Економіка
Ковальова Крістіна Володимирівна

Керівник: Курбет О.П.
кандидат економічних наук, старший
викладач

Рецензент: Єлісеєва Л.В.

Кваліфікаційна робота захищена з
оцінкою _____

Секретар ЕК

«__» _____ 2022 р.

Київ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ШВЕДСЬКОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	6
1.1. Сутність та теоретичні основи шведської моделі соціально- економічного розвитку	6
1.2. Особливості історичного розвитку скандинавських країн	11
1.3. Дослідники шведської моделі соціально-економічного розвитку	15
РОЗДІЛ 2: СУЧАСНИЙ СТАН ШВЕДСЬКОЇ МОДЕЛІ ТА АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ІНДИКАТОРІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ШВЕЦІЇ	17
2.1. Особливості функціонування шведської моделі соціально-економічного розвитку	17
2.2. Аналіз індикаторів соціально-економічного розвитку Швеції	22
РОЗДІЛ 3: МОЖЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ШВЕДСЬКОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	28
3.1. Порівняльний аналіз основних економічних показників України та Швеції.....	28
3.2. Перешкоди на шляху до впровадження шведської моделі соціально- економічного розвитку в Україні	34
3.3. Можливі шляхи подолання існуючих перешкод.....	37
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:.....	43
ДОДАТКИ.....	49

ВСТУП

Актуальність дослідження. Одним із найважливіших питань, поставлених перед урядом кожної держави, завжди лишається пошук способів та інструментів розвитку ефективності економічної системи та зростання соціального добробуту. Кожен регіон та кожна окрема країна має свій неповторний патерн регулювання проблем сучасності, появі яких сприяють як демографічні тенденції та добре досліджені глобалізаційні процеси, так і масштабні кризи. У 2020 році така криза була спровокована пандемією COVID-19. Різноманітні патерни сприяють як історичні передумови, так і ментальність суспільств, їхні релігії та традиції, які значною мірою впливають на економічні та політичні рішення, що можуть встановлюватись всередині держави. Так, під впливом різноманітних чинників, держави вимушені ситуативно змінювати акценти в соціальній політиці та встановлювати нові, або ж вдосконалювати існуючі зв'язки між державними установами, програмами і кожною з ланок суспільства та її потребами й можливостями.

В 2022 році найпотужнішим чинником кризових явищ стало повномасштабне вторгнення РФ на територію України, яке незворотно змінило життя як мільйонів українців, так і громадян інших держав, перед якими постало безліч економічних проблем, і змінюватиме його і надалі: повоєнна відбудова, економічна криза, сприяння реєміграції, національний курс на вступ до Європейського Союзу, який лише посилюється після початку Росією війни в 2014 році, – ці та багато інших факторів вимагатимуть значних змін в організації системи добробуту та створення фундаменту для моделі соціально-економічного розвитку. Такі зміни потребують аналізу успішних практик формування ключових принципів економічного розвитку держави на предмет виявлення елементів придатних для впровадження в сучасній Україні. Таким прикладом для багатьох світових лідерів та науковців є модель соціально-економічного розвитку, притаманна скандинавським країнам, які вважаються еталоном національного добробуту та економічного розвитку.

Метою цієї роботи є аналіз шведської моделі соціально-економічного розвитку, її характерних рис, визначення можливих шляхів впровадження цієї моделі в Україні, а також виявлення існуючих перешкод і формулювання рекомендацій щодо їхнього подолання. Для досягнення цієї мети було поставлено та вирішено наступні **завдання**:

- дослідження сутності та теоретичних основ шведської моделі соціально-економічного розвитку;
- дослідження історичних передумов, що сприяли появі специфічної соціально-економічної моделі в скандинавських країнах;
- визначення переліку індикаторів соціально-економічного розвитку, з використанням яких можливо було б провести аналіз результатів функціонування шведської моделі на прикладі Швеції;
- проведення порівняльного аналізу економік України та Швеції з використанням визначених індикаторів;
- визначення перешкод, що становитимуть загрозу потенційному впровадженню елементів шведської моделі в Україні, та надання пропозицій щодо шляхів їхнього подолання.

Таким чином, **об'єктом** мого дослідження є моделі соціально-економічного розвитку.

Предметом дослідження виступають особливості функціонування шведської моделі соціально-економічного розвитку та можливості запровадження цієї моделі в Україні.

Основними **методами дослідження**, використаними в роботі, є історико-логічний (при аналізі формування шведської та скандинавської моделей соціально-економічного розвитку), емпіричний та аналітичний (при виявленні основних перешкод на шляху до імплементації елементів шведської моделі в Україні), наукової абстракції (при формуванні переліку ключових принципів шведської моделі), системний та статистичний аналіз (при порівнянні основних економічних індикаторів Швеції та України), табличний та графічний (при

розгляді якості освіти, структури економічно активного населення, державних видатків Швеції та України тощо).

Інформаційну базу дослідження становлять статистичні та аналітичні дані Державної служби статистики України, Статистичного управління Швеції, Світового Банку, Європейської Економічної Комісії ООН, Організації Економічної Співпраці та Розвитку, а також наукові статі та праці вітчизняних (С. Кириченко, М. Парфенюк, О. Лозова, С. Ніколенко, А. Кудряченко, Р. Кривонос, В. Солошенко, Л. Мекшун) і багатьох зарубіжних дослідників.

Новизна. Аргументовано необхідність розробки української моделі соціально-економічного розвитку в умовах небаченої раніше соціально-економічної кризи, спричиненої повномасштабним вторгненням РФ на територію України. Розроблено рекомендації щодо кроків, необхідних для впровадження елементів шведської моделі соціально-економічного розвитку в Україні з урахуванням особливостей функціонування повоєнної економіки.

Практична значущість полягає у можливості використання напрацювань авторки для подальших досліджень можливості імплементації шведського досвіду в Україні та формування стратегії створення української соціально-економічної моделі розвитку в цілому.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та трьох додатків. Перший та третій розділи містять по три підрозділи, другий розділ – два підрозділи. Основна частина роботи складається з 37 сторінок. Загальний обсяг роботи, який включає вступ, висновки, список використаних джерел та додатки складає 52 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ШВЕДСЬКОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

1.1. Сутність та теоретичні основи шведської моделі соціально-економічного розвитку

Такі країни як Данія, Швеція, Норвегія, Ісландія та Фінляндія характеризуються високим рівнем добробуту, досягнутого завдяки певному набору інструментів та концепції напрямків розвитку, загальні риси яких є спільними для цих країн. Такий конструкт визначається терміном «модель соціально-економічного розвитку» і складається з багатьох рівнів взаємопов'язаних механізмів розвитку національного добробуту, націлених на стабільне зростання. В залежності від політичних течій, історичних передумов, геоекономічних особливостей, зовнішньої інтегрованості та ін., кожна держава по-різному реагує на економічні процеси, використовуючи різноманітні інструменти регулювання та стимуляції економіки. В розвинутих скандинавських країнах акценти економічної політики вже давно були визначені та успішно реалізовані, чого не можливо було б досягти без приділення значної уваги соціальній політиці, яка є надважливою частиною стратегії цих держав.

Найвлучніше визначення структури моделі соціально-економічного розвитку, на мою думку, запропоноване С. Кунле в роботі «The Nordic welfare state model», згідно з яким нордична модель добробуту фактично ґрунтується на трьох основних положеннях: державність, універсалізм та рівність [1, с. 221]. Державність визначається значним переважанням держави в системі соціального забезпечення шляхом надання широкого спектра державних послуг та впливом на зайнятість, а також утворення різноманітних програм грошової допомоги. Універсалізм (як політика соціальної справедливості) загалом лежить в основі формування моделі: навіть сама її сутність протягом довгого часу визначалась як «покращення можливості суспільства справлятися зі своїми проблемами та збагачення і вирівнювання умов життя окремих людей та сімей» [2, с. 44]. І,

нарешті, за визначенням С. Кунле, рівність належить до історичної спадщини скандинавських країн – досить невеликих класових, прибуткових і гендерних відмінностей, характерних для цих країн і сьогодні.

Варто зазначити, що незважаючи на велику кількість спільних рис та схожість історичного розвитку, елементи функціонування всіх п'яти держав в багатьох випадках відрізаються один від одного, саме тому доволі часто можна стикнутися з різними трактуваннями поняття «скандинавської моделі», зокрема і з використанням для опису моделі декількох інших термінів: нордична та шведська моделі.

Значення терміну значною мірою залежить від загального контексту: поняття «скандинавська модель соціально-економічного розвитку» використовується переважно для опису збірного образу системи управління соціальними та економічними важелями, використання вищезазначених специфічних принципів побудови моделі економічного зростання й уніфікації всіх найзначніших відмінностей між країнами. Близьким до цього трактування є вищезгадане визначення, сформульоване С. Кунле.

Водночас, цим терміном деякі дослідники описують лише декілька з п'яти країн залежно від обраного науковцем описового параметру, що може бути вдало описаним досвідом деяких скандинавських країн. Прикладом може слугувати виокремлення Швеції, Данії та Норвегії як країн з найбільшою кількістю схожих за напрямком рішень, прийнятих у галузі економічної політики (зокрема, рішення, пов'язані з економічною лібералізацією та зусиллями щодо підвищення продуктивності та економічного зростання). Так само спільним для всіх п'яти держав є формування ефективного ринку праці, побудованого на принципах рівності та універсалізму, однак підходи до цього процесу певною мірою різняться в кожній країні. Отже, і при дослідженні цього питання можна стикнутись з, наприклад, невключенням до переліку країн скандинавської моделі Фінляндії, успішність функціонування ринку праці якої оцінюється значно нижче порівняно з іншими державами.

Окрім цього, як зазначалось вище, при дослідженні тематичних наукових праць та періодичних видань, можна стикнутись з помилковістю ототожнення скандинавської та нордичної моделей. Переважно з цим можна стикнутись в роботах, в яких були досліджені ці моделі на ранньому етапі розвитку: скандинавськими країнами класично називали виключно Данію, Норвегію та Швецію, а нордичними – Данію, Норвегію, Швецію, Фінляндію та Ісландію, втім інколи ці поняття замінюють між собою. [3; 4]

Поняття «шведська модель» так само часто виступає повним синонімом скандинавської моделі: історично в багатьох наукових роботах Швеція розглядається як символ «соціал-демократичного режиму добробуту», завдяки чому шведська та скандинавська моделі часто розглядаються майже як тотожні [5; 6; 7]. Тим не менш, шведська модель хоч і концептуально в багатьох аспектах схожа зі скандинавською, проте все ж виступає окремою одиницею: сам термін «шведська модель» набув популярності в кінці 60-х років, коли у Швеції почало спостерігатися успішне поєднання швидкого економічного зростання з загальною ефективністю політичних реформ і їхньою підтримкою суспільством. Вже дещо пізніше схожі комплекси реформ та інструментів їх реалізації, у багатьох випадках набутих з використанням елементів шведського сценарію розвитку, успішно проявилися і в інших скандинавських країнах.

Неможливість ототожнення цих моделей вдало обґрунтовано в роботі М. Куїсми «Oscillating meanings of the Nordic model: ideas and the welfare state in Finland and Sweden», яка присвячена розривам та критичним відмінностям в концептуальних засадах моделей соціально-економічного розвитку Швеції та Фінляндії – двох доволі різних країн, чий досвід об'єднується скандинавською моделлю, створюючи «середньоарифметичні» рішення в місцях найзначніших розривів між концепціями функціонування держав. Центральною метою праці є дослідження суспільної думки громадян щодо основної ідеї моделі держави добробуту, в результаті якого ілюструється наявність відмінностей навіть щодо центрального акценту в формуванні політики державного добробуту. М. Куїсма

зазначає, що серед шведських учасників опитування ідеї рівності виявились більш помітними, ніж серед фінських. «Шведський дискурс, здається, більш політично та ідеологічно керований і менш прагматичний у цьому сенсі. Знову ж таки, характерні претензії як до рівності доходів, так і до рівності можливостей. Однак, на відміну від Фінляндії, у Швеції ці твердження меншою мірою пов'язані з важливістю рівності доступу до послуг по всій країні та з абстрактним розумінням рівності статусу та соціально-економічної нерівності. Багато учасників вважали, що збільшення нерівності доходів йде всупереч зі шведською моделлю» [8]. Подібні відмінності присутні між всіма скандинавськими країнами й не можуть вважатися незначними, а отже і в більшості випадків унеможливають використання термінів «скандинавська модель» і «шведська модель» як взаємозамінних. Проте це також стає причиною потреби в проведенні паралелей між даними моделями й елементами політики окремих держав – уряди країн наслідують досвід одне одного, а успішність його використання може бути краще ілюстрована за допомогою порівняння ключових показників.

Повертаючись до визначення поняття «шведська соціально-економічна модель», варто зазначити, що широко обговорюваною шведська модель стала лише в кінці ХХ ст., і часто навіть її появу датують цим періодом, її коріння сягає значно глибше і бере свій початок від ідей економіста К. Вікселля у 1880-х роках. Ідеї Вікселля про становлення рівноправного суспільства еволюціонували і пройшли крізь наступне покоління шведських економістів, закріпившись як шведський середній шлях. З наступників Вікселля, найвидатнішим можна назвати Г. Мюрдаля – теоретика, який сформував основні засади шведської моделі і вважається одним із її фундатором. Він є одним з великої групи видатних вчених, без яких поява моделі була б неможливою. Стокгольмська школа економістів – Е. Ліндал, Б. Улін, Д. Хоммерхольд, Е. Лундберг, І. Свеннільсон та Г. Мюрдаль – видатні економісти, що зробили найбільший внесок в існування моделі та фактично розробили її засади. Як зазначає Л. Мекшун, використання ідей цих науковців значною мірою призвело до успішності шведської моделі [9].

«Програма шведської соціал-демократії була розроблена із використанням економічних концепцій стокгольмської школи. Вона містила такі положення: 1) поєднання державного регулювання економіки із саморегулюванням окремих її сфер, насамперед грошової; 2) перехід від економіки пропозиції до економіки попиту; 3) забезпечення державою соціальної стабільності завдяки сильній економіці» [10, с. 38]. Таким чином, положення, запропоновані ще в 1930-х роках стали основою моделі й збереглися по сьогоднішній день.

Втім, незважаючи на те, що протягом довгого часу концепція шведської моделі не зазнавала кардинальних змін, єдино правильного визначення моделі та її трактування не існує: так само як і для скандинавської моделі, вони залежать від наповнення, яке в неї вкладає дослідник. Проте, в будь-якому випадку класичними елементами, що виражають суть моделі, залишаються наступні:

- 1) державне регулювання в умовах змішаної економіки;
- 2) порівняно великий державний сектор;
- 3) національне планування людських ресурсів та нарощування економічної потужності;
- 4) активна політика на ринку праці, що має на меті досягнення повної зайнятості;
- 5) високий рівень податкових надходжень як один з основних факторів успішного функціонування економіки за умов низького рівня корупції;
- 6) рівність доступу до соціальних послуг незалежно від класового, географічного, фінансового, соціального та ін. статусу громадянина;
- 7) рівність доходів і побудова потужної системи профспілок як центру комунікації держави та робітників;
- 8) стабільність на всіх рівнях.

Історичний досвід держави (у випадку скандинавської моделі – всіх скандинавських країн), політичні погляди, теоретичні розробки та практичні впровадження фахових економістів та інші специфічні передумови – це те, що заздалегідь дозволяло будувати модель саме за такими параметрами й те, що є

причиною можливості її функціонування в межах країни. Отже, це є важливим як в межах дослідження безпосередньо самої моделі, так і можливості її імплементації в реаліях українського розвитку. Варто зазначити, що зважаючи на спільну історичну спадщину та в цілому спільний розвиток, найяскравішим прикладом якого можна виділити Кальмарську унію, що об'єднувала Швецію, Данію та Норвегію протягом 1397–1521 рр., доцільно досліджувати історичний розвиток усіх скандинавських країн, а не виключно шведський.

1.2. Особливості історичного розвитку скандинавських країн

Перед тим, як розглянути історичний шлях розвитку Швеції та інших скандинавських країн, необхідно згадати змістовну публікацію, в якій описуються передумови становлення скандинавської моделі: «Скандинавська модель: досвід для України» А. Кудряченко та Р. Кривонос. Автори пишуть: «Передумовами формування скандинавської моделі були глибоко закорінені у свідомості громадян цінності протестантської трудової етики; висока етноконфесійна та культурна однорідність північноєвропейських суспільств у ХІХ–ХХ ст.; сотні років відносно стабільного функціонування правової держави (щонайменше з Пізнього Середньовіччя); близько сотні років реально діючого конституціоналізму, парламентаризму та системи політичних партій; розвинута мережа недержавних об'єднань громадян, яка формує громадянське суспільство і, за відомим висловом Г. В. Ф. Гегеля, «опосередковує» відносини між громадянином і державою» [11, с. 44]. Окрім цього, доволі часто згадуються і давно сформовані в суспільстві настрої посиленого прагнення рівності для всіх верств населення, які свого часу ставали причиною для відсутності спротиву підвищенню податкового навантаження. Таким чином, суспільство мало також і певну ідейну базу, на яку вдало «лягли» реформи повоєнного періоду: друга світова війна справила значний вплив на розвиток світу. Повоєнний розвиток багато в чому визначив соціально-економічні та політичні процеси другої половини ХХ ст. у багатьох країнах, зокрема й у скандинавських державах.

Незважаючи на те, що скандинавські країни змогли зберегти повний нейтралітет протягом всієї Першої світової війни, повторити це в Другій світовій війні не вдалося: Данія та Норвегія були змушені вступити у війну, коли в 1940 році Німеччина напала й окупувала обидві країни. Ісландія фактично залишалась поза конфліктом, знаходячись під контролем США та Великобританії. Фінляндія ж зазнала значних втрат у боротьбі спочатку проти Радянського Союзу, а потім і проти Німеччини. Втім, порівняно з іншими європейськими країнами, скандинавські постраждали від війни в значно меншій мірі. Особливо Швеція, яка не зазнала руйнації, проте надавала значну економічну допомогу Норвегії та Данії у період окупації, зазнавши значних фінансових втрат.

Економічний розвиток відбувався доволі швидко – розпочалося активне формування шведської моделі. Скандинавські країни ще до війни відрізнялись від решти європейських країн через високі рівні оподаткування і націленість на формування міцної системи соціального захисту, що посилювалось ще одним важливим наслідком військових дій – поширенням демократичних настроїв серед населення та підйом робітничого руху. В перші ж повоєнні роки данський та норвезький уряди провели низку демократичних заходів, спрямованих на припиненні дії всіх законів окупаційного періоду, проте національні настрої вимагали посилення прав громадян, відбувалося швидке відновлення робітничих організацій, які перебували під забороною під час окупації. Таким чином, у повоєнні роки у скандинавських країнах добробут забезпечувався у сферах охорони здоров'я, захисту робітників та програмах соціального забезпечення.

Найбільших здобутків у питанні соціальних реформ повоєнного періоду досягла Швеція: в 1946–1948 роках було встановлено єдиний розмір пенсій для всіх громадян, надання права на грошові виплати на кожну дитину молодше 16 років, введено загальнообов'язкове страхування та грошова допомога на квартирну плату для малозабезпечених верств населення. Такі ж реформи, але дещо меншою мірою, були проведені й Норвегією та Данією, також було введено тритижневу оплачувану відпустку. Також в усіх країнах, починаючи зі Швеції, в 1950-х роках були проведені шкільні реформи, спрямовані на вирівнювання умов

шкільного навчання в містах та сільській місцевості. Період 1950–1960 років слугував початком економічного зростання, активної боротьби комуністичної та соціал-демократичної партій за владу та постійної невдоволеності учасників ринку праці.

Найважливішим явищем 60-х років стала інтеграція господарства скандинавських країн у рамках Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ), також посилювались економічні зв'язки з соціалістичними країнами Європи, насамперед із СРСР. Науково-технічна революція прискорила зміни у соціальній структурі, створивши додаткові робочі місця і вже після розв'язання найгостріших питань післявоєнного періоду оголилися найбільші проблеми, притаманні скандинавським країнам: економічне панування меншості, слабкість демократії та різка нерівність: 10 % данських платників податків, наприклад, володіли 60 % усіх оподатковуваних станів у країні, а 7 % шведських акціонерів – 65 % усіх акцій, жінки ж працювали переважно на низькооплачуваних посадах і значно більше страждали від безробіття. Робота над подоланням економічної нерівності розпочалась у 1972 р., коли у Норвегії та Данії було прийнято закон про участь робітників та службовців в управлінні приватними підприємствами через їх виробничі ради та збори, що давало громадянам набагато більше прав голосу [12, с. 236–306; 13, с. 550–598].

Паралельно відбувалось розширення державного сектору, що дозволило певною мірою знизити проблему безробіття, яка в період 1970–1985 рр. різною мірою охопила всі країни Європи і була найболючішим питанням скандинавських країн. Особливо швидко розбудова державного сектору відбулася у Швеції та Данії – у 1985 році державна зайнятість перевищила 30 % загальної зайнятості, поки інші країни мали значно слабші показники. Така політика також сприяла і значному зростанню в зайнятості жінок, що певною мірою згладжувало проблему нерівності. Також в усіх скандинавських країнах було запроваджено зниження пенсійного віку і розширення програм соціальних виплат. З метою зниження рівня стагнації відбулося значне підвищення податку на додану вартість. Починаючи з 1990-х років, були проведені реформи ринку

праці, які в основному включали зниження обсягів страхування безробіття (за винятком Норвегії) і більший акцент на заходи активної політики [14]. Розпочався найактивніший період становлення скандинавської моделі соціально-економічного розвитку такою, якою можна побачити її сьогодні. Зокрема, швидкими темпами розвитку виділялась і Швеція,

У 1994 році Данія почала проводити наймасштабніші політичні реформи, які у майже ідентичній формі були прийняті Фінляндією з 1996 року, в якості забезпечення розвитку ринку праці інструментами активної політики всі країни ускладнили доступ до страхування з безробіття. У Фінляндії в 1997 році мінімальний період внесків у фонд страхування з безробіття було збільшено з шести до десяти місяців, в Данії ж та Швеції цей показник залишився на рівні 1 року. Вимоги до роботи ставали суворішими, Швеція у 1944 році підвищила вимоги до роботи з чотирьох місяців до п'яти місяців роботи протягом року, в 1997 посилення вимог відбулося і в інших країнах [15]. Таким чином, рівень безробіття поступово скорочувався. Окрім цього, запроваджувались програми навчання для безробітних, що дозволило перекваліфікувати велику кількість працівників і створити нові робочі місця. Паралельно збільшувалися державні витрати на охорону здоров'я та медичне обслуговування, зростав рівень кваліфікації працівників та збільшувалась кількість місць в лікарнях. Відбувались покращення і в сфері освіти – вона стала доступнішою для людей всіх фінансових класів.

Отже, розбудова соціально-економічної політики відбувалась дещо різними темпами, проте кожна зі скандинавських країн досягла успіхів в проведенні демократичних реформ та зростанні якості життя населення, відбувався економічний підйом, спричинений як зовнішніми факторами, поглибленням інтеграції, так і внутрішнім зрушенням ринку праці.

1.3. Дослідники шведської моделі соціально-економічного розвитку

Шведська модель соціально-економічного розвитку активно досліджувалася як зарубіжними, так і українськими дослідниками. Характеристику моделі вдало сформулювали такі вчені як: С. Кунле [1], Б. Грив [2], Й. Вейбуль, О. Бергстрем, Ю. Криворотко, Л. Мекшун [10], О. Коваль.

Культурні передумови та історичні особливості, що посприяли становленню шведської моделі, розглядались Л. Трегордом, М. Роясом, Л. Магнуссоном, А. Каном [12], Д. Кондратенко, які окреслили історичні корені шведської держави добробуту. Дж. Андерсон визначив утопічний характер моделі, який виник через специфічність історико-культурної спадщини Швеції та надав ґрунтовну критику моделі. Разом із цим, умови, що посприяли ефективності шведської моделі в кризових ситуаціях (зокрема і глобалізаційних процесах загалом), досліджувались в роботах Р. Майднера, Л. Джонунга [9], Р. Рамани [47], М. Бореллі, В. Коваленко.

М. Арвідсон. Дж. Вемстед [5], Б. Ротштейн [6] присвятили свої праці загальній характеристиці соціальної складової шведської моделі розвитку. М. Куісма експериментально дослідив основні ідеї бачення добробуту серед громадян Швеції та Фінляндії [8]. Більш вузьконаправлені теми досліджувались Н. Мудролюбовою – аспекти соціального захисту населення від безробіття, передбаченого в Швеції та С. Мельником, що описав шляхи реалізації політики соціального забезпечення та страхування.

Державний сектор, а саме його реформування, описується Р. Премфорсом та Дж. Квістом [14; 15], який описав також і стратегію розвитку активної політики на ринку праці Швеції та інших скандинавських країн як основного елементу ефективності шведської та скандинавської моделі. Можливості імплементації різноманітних елементів шведської моделі іншими країнами досліджується в роботах Л. Делсена, Р. Енгелля, М. Грандера та ін. Запровадження елементів моделі в українській реальності описано А. Кудряченко [11], В. Бибюю, П. Стеблицьким, В. Овчаренко, О. Шмотіною, Т.

Кондратюком, Р. Саєнко. Кожен з авторів присвятив свою працю окремому елементу шведської моделі соціально-економічного розвитку: сфері освіти, додатковій професійній освіті, оподаткуванню, управлінню економікою та ін.

Отже, в даному розділі було досліджено та узагальнено теоретичні основи шведської моделі соціально-економічного розвитку і розглянуто ключові відмінності між шведською, скандинавською та нордичними моделями, що дозволило визначити її основні характеристики: основними акцентами є універсалізм, рівність, планування трудових ресурсів та організація соціального добробуту. Тим не менш, шведський досвід не завжди міг вважатись прикладом для наслідування – Швеція пройшла доволі довгий шлях формування ролі «держави загального добробуту», так само як і інші скандинавські країни. Швеція, Данія, Норвегія, Фінляндія та Данія мали багато спільних етапів розвитку та часто запозичували елементи стратегій розвитку одна одної та запроваджених політик в економічній сфері. Таким чином, досвід Швеції дійсно може бути використаним іншою державою для виокремлення елементів, що потенційно можуть ефективно застосовуватись для економічного розвитку. Втім, розглянуті історичний шлях розвитку Швеції і інших скандинавських країн та інші специфічні передумови значною мірою відрізняються від українського досвіду, що посилює необхідність дослідження економічних індикаторів обох країн та детального розгляду самої шведської моделі. Важливо зазначити, що при подальшому дослідженні особливостей шведської моделі використовуватимуться також і дані інших скандинавських країн, які, як зазначалось вище, певною мірою також відображають результати запровадження в тому числі і шведського досвіду в межах існування скандинавської моделі.

РОЗДІЛ 2: СУЧАСНИЙ СТАН ШВЕДСЬКОЇ МОДЕЛІ ТА АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ІНДИКАТОРІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ШВЕЦІЇ

2.1. Особливості функціонування шведської моделі соціально-економічного розвитку

Доволі часто шведська модель характеризується поняттям «модель держави загального добробуту», і дійсно: політика соціального добробуту є досить всеосяжною. Вона охоплює соціальне забезпечення, соціальні послуги, охорону здоров'я, освіту та професійну підготовку, житло, зайнятість тощо з метою забезпечення основних потреб і прагнення до вирішення усіх проблем соціально-економічного характеру кожного громадянина (не зважаючи на те, що певною мірою цей принцип дещо втратив статус самоцілі політики й більшою мірою став скоріше інструментом досягнення економічного зростання, за що часто критикується дослідниками). Таким чином, соціальне забезпечення в формі програм соціального страхування в першу чергу направлено на стимулювання праці, а не лише на створення однакового рівня добробуту для всіх громадян. Тим не менш, програми виплат гарантованих доходів є лише невеликою частиною соціальної політики шведської моделі, яка протягом багатьох десятиліть характеризується фразою «добробут від колиски до могили».

Так, починаючи від народження дитини, її батьки отримують право на відпустку по догляду за дитиною. При цьому яскраво виражається і напрямок розвитку гендерної рівності: наприклад в Швеції батьки отримують 480 днів оплачуваної відпустки на двох, маючи можливість вільно розподіляти їх між собою (однак дев'яносто днів зарезервовані для кожного з батьків і не можуть бути передані одне одному). Фінансові виплати покривають 80–100% доходів батьків (в деяких країнах відсоток покриття може обиратись людиною самостійно, дозволяючи їй подовжувати/скорочувати кількість тижнів, протягом

яких відбуваються виплати), що дозволяє стимулювати високий рівень зацікавленості в участі в ринку праці як серед жінок, так і чоловіків [16].

Таким чином система допомоги в догляді за дитиною також сприяє і досягненню фінансової рівності між жінками та чоловіками. Втім, грошові виплати є лише частиною програми по догляду за дітьми: скандинавські країни давно інвестують в універсальні послуги раннього розвитку, формуючи якісну та доступну систему: за даними статистичного центру ОЕСР Швеція витрачає 1,6% свого ВВП на розвиток цих послуг, Ісландія – 1,8%, Норвегія – 1,35 %, Данія – 1,3 %, а Фінляндія – 1,1 % [17, с.2].

Завдяки цьому показники зарахувань в заклади освіти та догляду за дітьми молодшого віку (0–2 років) і дошкільної освіти (3–5 років) значно вищий за середній показник у світі, а розриви в можливостях відвідування дітьми закладів ранньої освіти, пов'язані з диференціацією доходів батьків, є незначними для всіх скандинавських країн [18, с. 3]. Послуги з освіти для дітей 0–5 років надаються переважно державними закладами, а для наявних приватних закладів запроваджено максимальний можливий рівень оплати, завдяки чому батьки сплачують не більше 1–3 % свого доходу на догляд за дітьми.

Освіта в цілому залишається ключовим елементом шведської моделі: Швеція та інші скандинавські країни є одними з найрозвиненіших країн світу з високорозвиненими ринками праці та економікою, яка потребує кваліфікованого населення. Освітня система являє собою одночасно і чинник і результат становлення соціальної справедливості, дозволяючи отримувати високоякісну освіту абсолютно всім громадянам, незалежно від їхньої статі, походження та соціального статусу (доступність шкільної освіти за умови відсутності фінансових ресурсів у батьків – основний принцип системи), та, як результат, претендувати на можливість якісного працевлаштування.

Становленню високоякісної та доступної освіти сприяє високий рівень державних видатків на розвиток цієї сфери. У 2020 році видатки на освіту в Швеції становили 7,2 % ВВП країни, в Норвегії – 5,9 %, у Данії – 6,4 %, у Фінляндії – 5,9 %, в Ісландії – 7,7 %. Завдяки цьому заклади шкільної та вищої

освіти майже на 100 % фінансуються з державного бюджету [19; 20, с. 259]. У Швеції та Фінляндії приватні заклади шкільної освіти також повністю субсидуються за рахунок податків.

Рис. 1.1. Видатки на фінансування закладів дошкільної, шкільної, середньої та не вищої освіти

Джерело: складено автором на основі даних [20, с.259]

Згідно з показниками Human Development Index, країни скандинавської моделі мають одні з найвищих оцінок за показником якості освіти. Це є результатом як високого рівня витратків, передбачених соціальною політикою, так і розуміння освіти усіх рівнів як «інвестиції в майбутнє» [21]. Шведська модель часто критикуються саме за такий «інвестиційний підхід» через те, що період дитинства розглядається виключно в контексті підготовки до виходу на ринок праці, ігноруючи психологічні аспекти розвитку дітей. Втім, на мою думку, в процесі численних реформ, в цьому питанні шведська модель може вважатись прикладом ідеального балансу і консенсусу між піклуванням як про добробут дітей, так і про їхнє майбутнє, як найголовніший ресурс і цінність країни. Це підтверджується і висновками старшого аналітика ОЕСР М. Тагуми [22].

Успішність освітньої системи посилюється фінансовою підтримкою держави в усіх супутніх процесах: школярі мають доступ до безплатного

медичного обслуговування, інклюзивної освіти та необхідних послуг включно з допомогою в інтеграції у загальноосвітні класи учням, що навчаються в закладах/класах інклюзивної освіти, а також шкільного транспорту та, в більшості скандинавських країн, безкоштовного харчування [23, С. 30-32]. Завдяки якісно побудованій освітній системі молоді люди у цих країнах є одними з найосвіченіших: приблизно половина молодих людей віком від 30 до 34 років здобула вищу освіту. На особливу увагу заслуговує Стокгольм, де її здобули понад 60 % осіб віком від 30 до 34 років [24].

Фінансування освіти й соціального забезпечення в цілому спирається першочергово на високий рівень зайнятості, який в скандинавських країнах протягом багатьох років утримується на рівні 71–80 %, що значно більше за середній показник серед країн ОЕСР – 66% [25]. Загалом, ринки праці в скандинавських країнах зображують принципи повної зайнятості та солідарності, сформовані на основі активної політики й підкріплені системою компенсації безробіття. Як зазначив Дж. Лог, солідарна політика заробітної плати була впроваджена скандинавськими профспілками (які мають вагомий вплив і сьогодні – понад 80 % усіх працівників охоплені колективними договорами, укладеними між профспілками та конфедераціями роботодавців), щоб підвищити заробітну плату серед працівників найменш оплачуваних сфер у порівнянні з працівниками найбільш оплачуваних. [26] Таким чином, політика формування ринку праці так само стає основою ідеї загальнонаціональної рівності.

Державні програми активної політики застосовуються на ринку праці, щоб допомогти безробітним знайти роботу, охоплюють професійну освіту, консультування, підвищення кваліфікації, надання субсидійованої роботи у державних або приватних підприємствах, а також практичне навчання та перекваліфікацію. Велика увага приділяється створенню умов, за яких би особи, які мають право на соціальні виплати по безробіттю, не лише активно шукали роботу, а й мали попередній досвід роботи. У Швеції, наприклад, задля отримання права на ці виплати, необхідно бути членом страхової каси з виплат

допомоги з безробіття мінімум 12 місяців і сплачувати щомісячні внески. Сума компенсації становить 80 % від попереднього повсякденного заробітку, але не більше встановленого максимуму, таким чином стимулюючи працівників до активного кар'єрного руху, оскільки кожен громадянин намагається створити для себе якомога кращі умови на випадок настання тимчасового безробіття [27].

Причини значної концентрації уваги на питаннях ринку праці пов'язані також і з податковою політикою, характерною для шведської моделі: податкові збори є одним з найважливіших джерел наповнення бюджету. Скандинавські країни відомі своїми високими податковими ставками: найвища з них – ставка податку на доходи фізичних осіб. У Швеції вона становить 57,2 %, у Норвегії – 38,2 %, а у Данії – 55,9 % і, що важливо, найвищі ставки встановлюються не лише для платників податків з високим рівнем доходу, а і для платників середнього класу, що демонструє націленість на ефективний розподіл податкового навантаження та збільшення податкової бази [28]. Існують також і інші не менш важливі податки: соціальні внески, податки на власність, товари та послуги, хоча вони є значно меншим джерелом наповнення бюджету порівняно з податками на доходи. Сплата великих обсягів соціальних внесків протягом багатьох років життя спрямована і на забезпечення гарантованих доходів, виплата яких передбачаються у випадках, коли застрахована особа не може працювати з причин хвороби, виховання дітей або досягнення пенсійного віку. Дані виплати передбачаються програмами страхування і є загальнообов'язковими, що дозволяє рівномірно розподіляти ризики між з людьми з різними рівнями ризику втрати доходу, забезпечуючи «справедливий розподіл» соціального забезпечення.

Таким чином, всі верстви населення незалежно від статі, віку, фінансового достатку та інших ознак, певною мірою є бенефіціарами програм соціального забезпечення та охорони здоров'я: у той час, коли маленькі діти отримують освітні послуги, а їхні батьки – можливість збереження робочих місць та фінансову допомогу, люди похилого віку можуть претендувати на отримання різноманітних форм пенсійних виплат від державних та приватних установ.

Зайняте ж населення має право на участь в безлічі професійних кваліфікаційних програм та всіх інструментів для кар'єрного зростання.

Економічна політика всіх скандинавських країн загалом орієнтована на стабілізацію економіки та сприяння відкритості та конкурентоспроможності. Високий та послідовний тиск на попит у поєднанні з відповідальною фіскальною політикою сприяє послідовному економічному зростанню. Необхідно зазначити, що сама сутність моделі соціально-економічного розвитку передбачає тісне «переплетіння» між собою соціальної і економічної складових, які є нероздільними елементами формування держав загального добробуту. Окреслені вище особливості моделі лише підкреслюють ефективність розвитку економіки за умови повної соціальної стабільності.

2.2. Аналіз індикаторів соціально-економічного розвитку Швеції

Високорозвиненість шведської моделі підтверджується не лише емпірично і виражається не тільки в кількісному вимірюванні середніх заробітних плат, видатків на соціальні потреби тощо. Для оцінки ефективності діяльності уряду, запроваджених реформ, короткострокових та довгострокових політик у сфері соціально-економічного розвитку використовується безліч індексів та індикаторів, що дозволяють оцінити загальну ситуацію в країні.

Говорячи про індикатори соціально-економічного розвитку (Додаток А), неможливо ігнорувати вплив пандемії COVID-19, що спричинила значне уповільнення економічного розвитку світу, в тому числі й у Швеції. Так, темпи приросту валового внутрішнього продукту у 2020 році становили -2,8%, обмеження в ланцюжку постачання ускладнили експортну діяльність країни.

Як показано на Рис. 2.1., пандемія дійсно вплинула на шведський добробут, проте в попередні роки відбувалося помірне зниження рівня безробіття та нарощування економічної потужності. Наразі ж слабкий попит на ринку праці стримує рівень зайнятості, що призводить до вищого рівня участі робочої сили. У сукупності це призводить до підвищення рівня безробіття. Окрім цього, через коронавірусні обмеження у 2020 році кількість зайнятих у

транспортній галузі, яка включає громадський транспорт і послуги таксі, скоротилася на 15 тис. осіб. Готелі та ресторани скоротили персонал на 24 тис. осіб. Але протягом року кількість зайнятих у сфері інформації та зв'язку продовжила зростати виявившись найактуальнішою перспективою для перекваліфікації, збільшившись на 15 тис. осіб, в результаті чого загальна кількість людей, зайнятих у галузі, досягла 268 тис. осіб [37, с. 2].

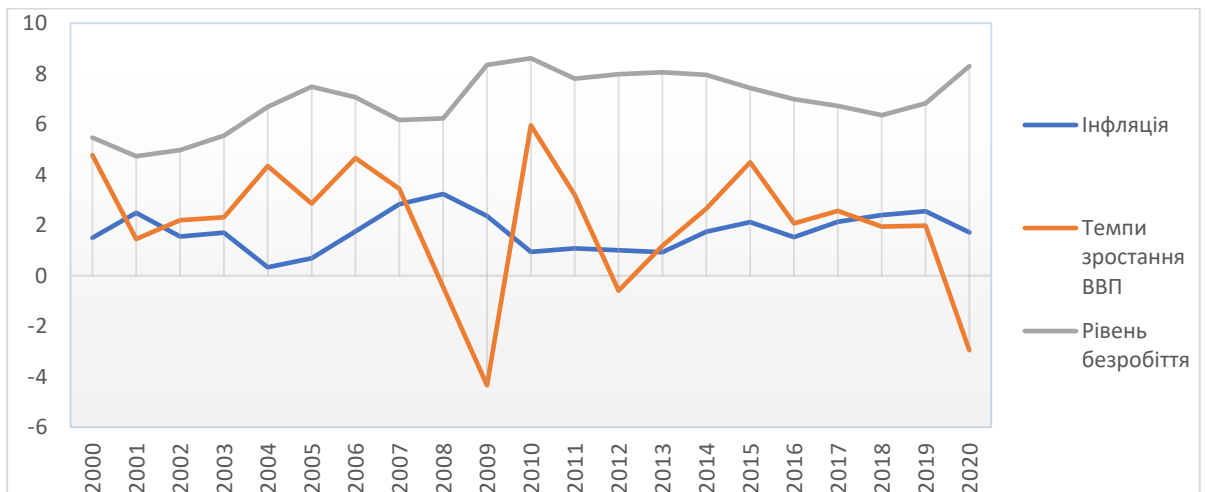

Рис. 2.1. Динаміка змін показників інфляції, темпу зростання ВВП та рівня безробіття (2000–2020 рр.)

Джерело: складено автором на основі даних [29;30]

Як вже зазначалося, значна частина податків перерозподіляється на видатки в соціальній сфері. Успішність такого розподілу підтверджується наступними пунктами: шведська медична система є однією з найкращих у світі, завдяки чому очікувана тривалість життя в країні становить 82 роки. Розглянувши статистику стану здоров'я громадян Швеції (Табл.2.1.), можна побачити, що попри те, що сумарно велика кількість населення має хронічні хвороби, алергії, астму та ін., стан здоров'я оцінюється відміткою «незадовільний» тільки у 6,1% населення, що свідчить про високий рівень розвитку медицини, яка дозволяє позбуватись негативного впливу хвороб на якість життя.

Таблиця 2.1

Характеристика стану здоров'я громадян Швеції за результатами
опитування в 2020 році

Вік	Стан здоров'я, %					
	Хороший	Незадовільний	Наявність хронічних та затяжних хвороб	Проблеми зі сном	Алергії	Астма
16–24	87,8	1,8	20,4	19,8	34,7	12,4
25–34	86,4	3,1	25,7	22,7	30,9	8,3
35–44	81,2	4,4	28,7	26,0	32,7	9,2
45–54	77,7	7,1	35,3	32,0	32,5	10,8
55–64	71,7	8,6	48,4	32,6	29,0	11,2
65–74	72,7	5,7	49,2	29,8	24,4	7,4
75–84	55,1	13,7	59,7	32,8	17,4	9,2
85+	44,8	14,3	67,6	31,1	7,8	11,8
Загалом	76,8	6,1	37,6	27,8	28,9	9,8

Джерело: складено автором на основі даних [38]

Значна кількість людей з «поганим здоров'ям» – люди пенсійного віку (що є цілком природним і у випадку Швеції не є глобальним наслідком роботи на небезпечних для здоров'я професіях та ін.). При цьому індекс якості життя для людей похилого віку, при розрахунку якого враховується пенсійна політика, охорона здоров'я, освіта, зайнятість та соціальне середовище, в якому живуть люди похилого віку, також є високим і становить 84,4.

Важливим індикатором є освіта: шведська освітня система займає 20 місце в світі за якістю, що пояснюється високим рівнем видатків на функціонування сфери освіти (7,6% від ВВП) та вже згаданою загальною роллю освіти в стратегії соціально-економічного розвитку Швеції. Як зображено на Рис. 2.2., Швеція має порівняно вищу частку видатків на початкову освіту, аніж в середньому витрачається країнами ОЕСР.

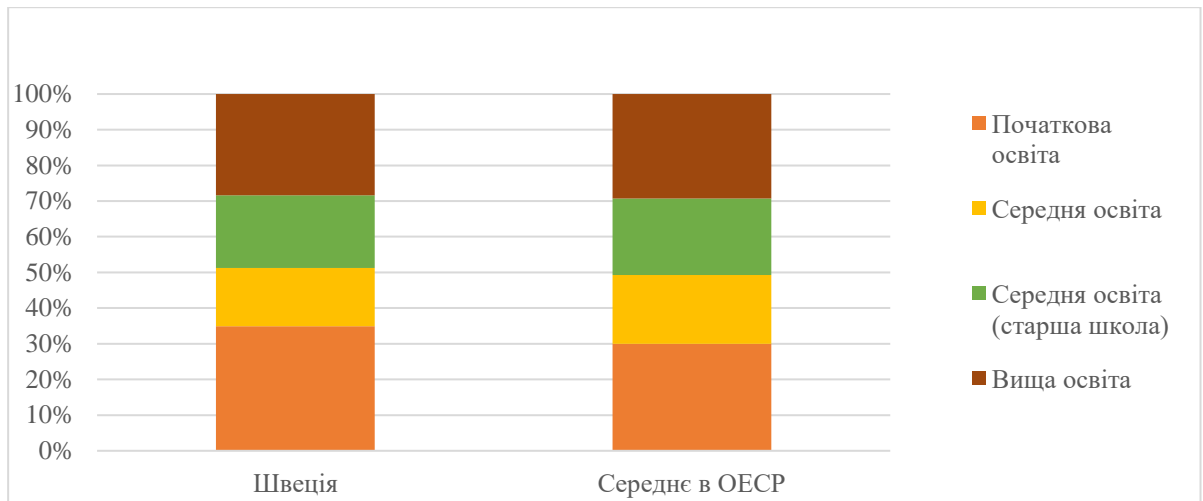

Рис. 2.2. Структура державних видатків у сфері освіти

Джерело: складено автором на основі даних [39]

Результатом є високий рівень освіченості громадян, доступність освіти та задоволеність нею громадянами – відсоток зарахувань в приватні заклади шкільної освіти становить всього 0,1%. Оскільки абсолютна більшість приватних закладів освіти в будь-якому випадку фінансується державою, оплата за навчання в таких школах є незначною або відсутня. Таким чином, приватна освіта також доступна для більшості.

Звісно ж, високоякісна освіта та високий рівень життя не сприяють поширенню в країні проблеми інтелектуальної міграції. Велика кількість науковців та інших висококваліфікованих працівників працює в країні як в науковій, так і бізнес-сфері: лише у 2020 році до Всесвітньої організації інтелектуальної діяльності надійшло 1,764 заявки на патентування. Держава активно підтримує проведення досліджень та розробки – інвестицій в дослідження та розробки (R&D) у 2020 році становили 3,31% від ВВП.

Розподіл інвестицій на дослідження та розробки (Рис. 2.3.), ілюструє, що найбільші обсяги коштів надходять в сектор підприємницької діяльності з самого ж цього сектору, в той час, як інвестиції державного сектору майже в повному обсязі направляються в сектор вищої освіти.

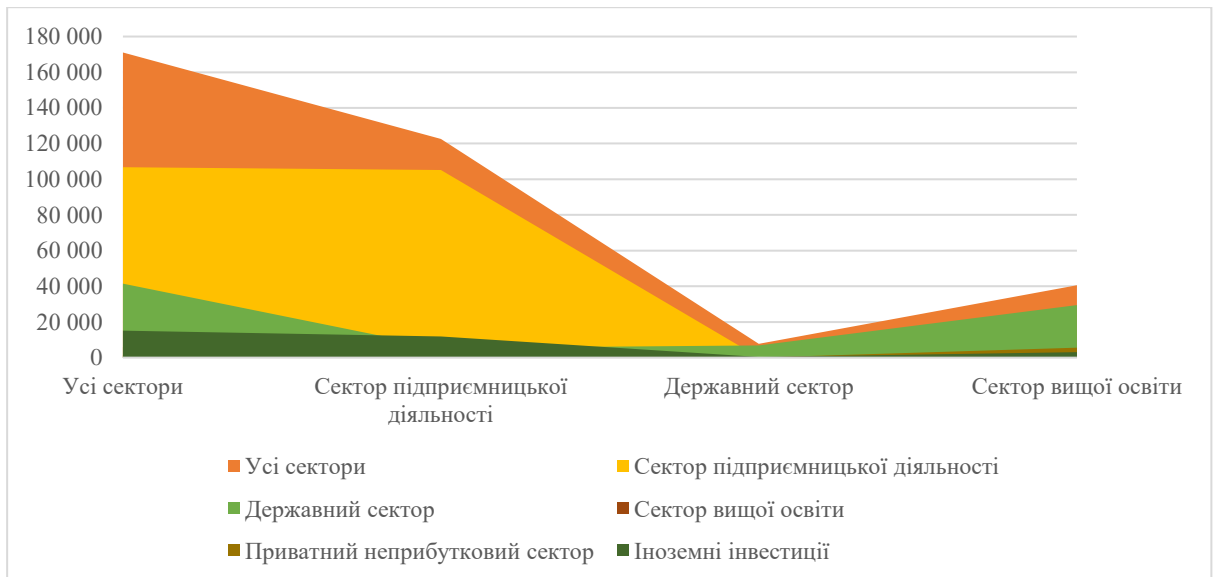

Рис. 2.3. Розподіл інвестицій в R&D капітал у Швеції

Джерело: складено автором на основі даних [38]

Іншим не менш важливим пунктом стратегії економічного зростання є ідея досягнення гендерної рівності: в Швеції індекс оцінки можливостей жінок становить 89,71. Пріоритети Швеції щодо розширення економічних можливостей жінок частково засновані на участі Швеції в глобальній коаліції дій щодо економічної гендерної рівності, ініційованої ООН. Щороку робота шведського уряду охоплює економічні реформи для гендерної рівності, роботу з нормативними актами задля усунення дискримінаційного законодавства, гендерну рівність на ін. Така значна увага держави до питань дискримінації завжди визнається показником високого рівня соціально-економічного розвитку.

Отже, кількість показників, необхідна для повноцінної оцінки економіки країни, звісно є надвеликою, проте навіть шляхом обрання незначної їх кількості для дослідження в цій роботі, можна побачити, що всі вони свідчать про значні досягнення шведського уряду у сфері соціальної політики, та, як результат, помітному невпинному економічному зростанню. Описані дані ілюструють наступне: ефективна робота економіки, що досягнута завдяки сукупності державних програм та посиленої уваги до проблем ринку праці, дозволяє підтримувати високий рівень життя громадян Швеції. Це відбувається також і за рахунок ефективного розподілу державного бюджету, що несе позитивний ефект

як всередині країни, так і назовні – це посилює позицію країни на міжнародній арені, збільшуючи інвестиційну привабливість і розвиток пріоритетних секторів економіки.

РОЗДІЛ 3: МОЖЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ШВЕДСЬКОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

3.1. Порівняльний аналіз основних економічних показників України та Швеції

На цьому етапі доводиться констатувати відсутність в Україні соціально-економічної моделі, яка стала б основою для здійснення виходу на етап стабільного економічного розвитку. Україна перебуває на початку шляху формування основних засад, необхідних для створення моделі стабільного соціально-економічного зростання. Саме тому параметри порівняння зі шведським досвідом можуть бути зведені до порівняння основних показників економічної діяльності.

Перш за все, окрім очевидної значної різниці в обсягах ВВП України та Швеції (155,6 та 537,6 млрд дол. відповідно), потрібно оцінити також і динаміку змін у часі: з 2015 року ВВП України стрімко зростає, збільшившись на 64,57 млрд дол, ВВП Швеції також щорічно збільшувався [29]. Проте, необхідно враховувати також і структуру таких змін: про якість економічного зростання говорять саме види економічної діяльності, які значно змінюють структуру формування ВВП. На відміну від Швеції, зростання ВВП України протягом тривалого часу було пов'язане зі збільшенням експорту сировинних ресурсів, а не розширення наукомістких галузей. У 2020 році частка надходжень від категорії «Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок» знизилась на 0,1%, «Освіта» – на 0,1%, «Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування» – на 0,2 %, «Професійна, наукова та технічна діяльність» – на 0,3 % [40].

Нарощування обсягів експорту безумовно є гарним індикатором, притаманним як українській, так і шведській економіці. Ба більше, обидві країни є експортноорієнтованими, проте знову важливішою за грошове вираження є структура: основними статтями експорту Швеції є автомобілі (11,1 млрд дол.), упаковані медикаменти (9,29 млрд дол.), очищена нафта (5,25 млрд дол.),

запчастини для автомобілів (4,13 млрд дол.) та радіомовне обладнання (3,76 млрд дол.) – товари з високою доданою вартістю [42]. Україна ж у світовій торгівлі має роль постачання сировини – основними експортними позиціями 2020 року були руди, олія, необроблене зерно, кукурудза та напівфабрикати зі сталі). Це значною мірою призупиняє економічне зростання та негативно впливає на його якість, розвиваючи проблему природного виснажування, уповільнення наукового розвитку та негативний вплив на інвестиційний фон в країні. Зважаючи на те, що агрокультурний сектор України до 2022 року визнавався дуже привабливим для довгострокового інвестування, а в деякі роки промисловий сектор ставав абсолютним лідером серед українських галузей за показником прямих інвестицій, він може бути індикатором проблем.

Порівнюючи обсяги прямих іноземних інвестицій (ПІІ) (Рис. 3.1.), чітко простежується певна відмінність в пріоритетних галузях розвитку.

Рис. 3.1. Галузевий розподіл ПІІ в 2020 році в Швеції та Україні

Джерело: складено автором на основі даних [26, 41]

У випадку Швеції ПІІ загальний обсяг інвестицій становить 28435,98 млрд дол., переважно вони направлені в сектори фінансових та страхових послуг і послуг загалом, найменше ж фінансується сектор промисловості. В комплексі з

якісною освітою громадян та державними програмами підвищення кваліфікації на ринку праці, це створює потужний економічний сектор. В Україні ж у 2020 році диференційованість галузевого розподілу ПІІ не була яскраво вираженою (втім, історично домінує промисловий сектор), проте спостерігається важлива тенденція: інвестиції, хоч і залучаються у високоприбуткові галузі економіки, з описаних вище причин не стають рушієм підвищення статусу та конкурентоспроможності України на світовій арені.

Оцінюючи конкурентоспроможність країн, варто звернутись до Глобального Індексу Конкурентоспроможності (Рис. 3.2.): розрив між Швецією та Україною дуже великий: 81 у Швеції (8 місце у світі) та 57 в Україні (85 місце у світі).

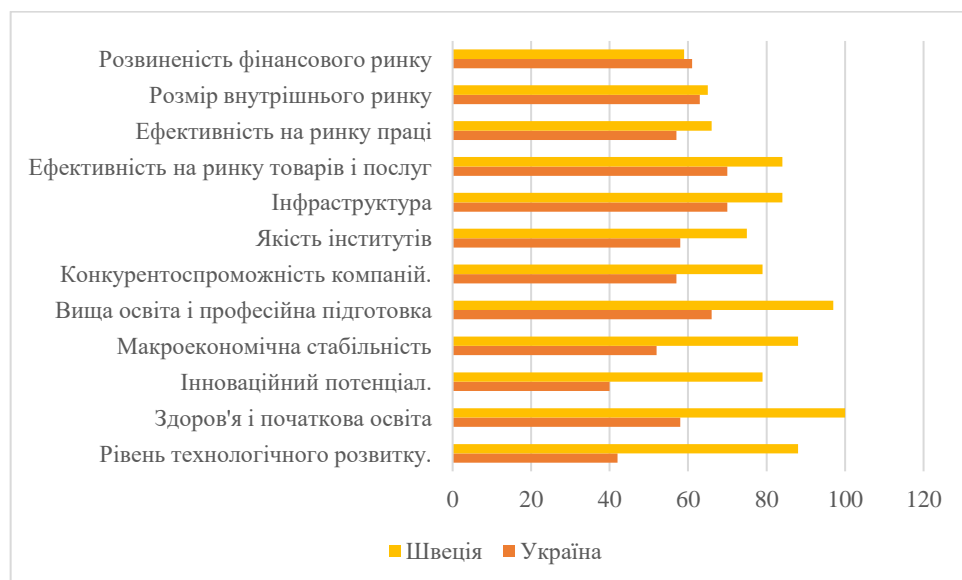

Рис. 3.2. Оцінки субіндексів конкурентоспроможності Швеції та України
Джерело: складено автором на основі даних [42]

Ділянками найбільших розривів (понад 30 балів) є субіндекси здоров'я і початкової освіти, вищої освіти та професійної підготовки, рівень технологічного розвитку, інноваційний потенціал та макроекономічна стабільність. Рівень інфляції, як показник дестабілізації економіки в Україні є значно вищим і становить 9,8% в порівнянні з 1,7% у Швеції, що говорить про вразливість економіки та невідповідність до можливих кризових явищ. Рівень

технологічного розвитку значною мірою залежить від державних інвестицій в R&D капітал, що вже згадувалось в п. 2.2. цієї роботи. На відміну від Швеції, Україна виділяє значно меншу частку видатків на дослідження та розробки – 0,47% від ВВП в порівнянні з 3,31% у Швеції. На мою думку, найважливішою відмінністю в питанні обсягів видатків на R&D не є обмеженість державного бюджету і зовнішнього доступного інвестування, що є доволі поширеною думкою, а перш за все різні стратегії економічного розвитку й різні обрані пріоритетними сектори економіки – найбільша якісна відмінність шведської та української економік.

Ще одним важливим для порівняння показником є державний борг, а саме його відношення до ВВП (Рис.3.3.):

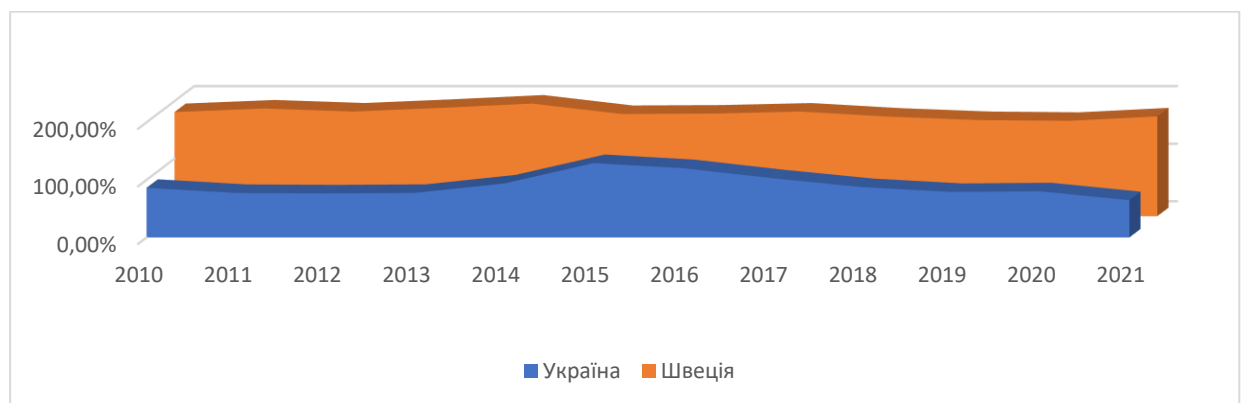

Рис. 3.3. Динаміка зміни показників відношення державного боргу до ВВП України та Швеції, % (2010–2021 рр)

Джерело: складено автором на основі даних [38;43]

Впродовж 2010–2021 рр. Швеція мала значно більші обсяги залучень боргових коштів аніж Україна, що говорить про значну залежність країни від зовнішньоекономічних партнерів. На жаль, структуру боргу Швеції та його розподіл складно дослідити – кількісні дані відсутні у відкритому доступі. Проте відомо, що шведські реформи активно працюють на подолання проблеми фінансової залежності і значною мірою спрямовані на стримування та забезпечення поточних боргів. Стратегія боргового якоря, запроваджена у 2019

році, передбачає підтримку довгострокового боргу на рівні 35% по відношенню до ВВП.

Важливо зазначити, що залежність від зовнішньоекономічних партнерів – абсолютно усталена ситуація для країн-членів Європейського Союзу. Посиленню зв'язку звісно сприяють різноманітні торговельні угоди та встановлення зон вільної торгівлі. Як член ЄС, Швеція має чинні 46 преференційних торговельних угод і лібералізований ринок. В Україні ж діє 20 преференційних торговельних угод.

Як вже неодноразово згадувалось, податкові надходження відіграють надважливу роль в формуванні державного бюджету: у випадку Швеції у 2020 році бюджет на 94,13% формувався за рахунок податкових надходжень, у той час, як в Україні цей показник становив 82,5 % [38; 44]. Керуючись європейськими нормами, можна говорити про недостатність надходжень в бюджет: загальноприйнятим максимумом неподаткових надходжень до бюджету вважається норма в 5%. Це пояснюється декількома індикаторами: рівень податкового навантаження в цих країнах відрізняється приблизно у 2 рази й становить 43,9% та 20,1% для Швеції та України відповідно. У Швеції більшість людей сплачують лише податок зі свого річного доходу. Ставка цього податку змінюється залежно від муніципалітету і коливається від 28,98% до 35,15%. Податок на прибуток підприємств сплачується у розмірі 20,6%. Стандартна ставка податку на додану вартість (ПДВ) для товарів і послуг становить 25% (для певних груп товарів ставка податку нижча і може сягати 8%) [38]. Українські ставки податків дорівнюють 18% – податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) від заробітної плати, 22% – єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та військовий збір – 1,5%. Стандартна ставка ПДВ складає 20%.

Значною відмінністю є і кількість платників податків та суми сплачуваних податків: комбінація високого рівня безробіття в Україні, значно нижчих середньомісячних доходів і кількість населення, що отримує доходи, нижчі за

прожитковий мінімум – фактори, що є і результатом і одночасно причиною уповільнення та нерозвиненості економіки.

Розглянувши статистику структури економічної активності населення (Додаток Б) в обох країнах, можна побачити, що шведи починають працювати раніше. У Швеції рівень працевлаштування у віці від 15 до 24 років майже у два рази вищий, ніж в Україні, як і статус незайнятості.

Проте, на мою думку, така статистика швидше за все ілюструє проблему високого рівня неофіційного працевлаштування в Україні, що особливо актуально для молоді, а також проблему податкового тиску на підприємців. Також дається в знаки порівняно низьке працевлаштування серед жінок в категоріях від 25 до 39 років, що можна пов'язати з народженням дитини й декретною відпусткою. Шведський уряд, як зазначалось вище, всіляко підтримує та розвиває ідею рівності на ринку праці та в питанні виходу в декретну відпустку, через що гендерні розриви є більш помірними, а участь жінок на ринку праці не завершується з народженням дитини.

Незважаючи на доволі значущі відмінності в принципах і обсягах оподаткувань, структура державних видатків, сформованих переважно за їх рахунок, має багато спільних рис (Додаток В).

Видатки на освіту, соціальне забезпечення та охорону здоров'я також є пріоритетними напрямками фінансування для обох держав, втім, їхня структура також відрізняється (Додаток В): найбільша частина, виділена на фінансування соціального страхування у Швеції, належить соціальному захисту сімей та дітей і людей з інвалідністю (9,3% та 8,31% відповідно).

В Україні загальні витрати на соціальний захист є найбільшою категорією видатків, але акцент в розподілі відрізняється від шведського і направлений на захист пенсіонерів.

Таким чином, можна зробити висновок, що економіки Швеції та України дійсно дуже відрізняються як у показниках, що демонструють ефективність роботи в грошовому еквіваленті, так і суто стратегічно мають різні шляхи розвитку.

3.2. Перешкоди на шляху до впровадження шведської моделі соціально-економічного розвитку в Україні

«Початок 1980-х років схарактеризувався різким уповільненням динаміки продуктивності праці – середньорічні темпи її зростання лише дещо перевищували 1% Спостерігалися також дефіцит платіжного балансу, збільшення іноземного боргу, зростання бюджетного дефіциту тощо. За умови ускладнень на світових ринках, це загрожувало спадом виробництва» [48]. Саме так характеризуються найважливіші етапи становлення шведської системи – всі критичні інноваційні зміни породжують певні кризові ефекти та стикаються з різноманітними перешкодами.

Виходячи з відмінностей в особливостях історичного, культурного, соціального та економічного розвитку, можна зазначити, що сліпе копіювання шведської моделі соціально-економічного розвитку в українські реалії звісно ж не можливе. Втім, як зазначається в більшості тематичних наукових праць: «Україні необхідна *українська* модель розвитку» [49, с. 71] Починаючи роботу над стратегією зі створення власної системи соціально-економічної моделі, доведеться зустрінутись з багатьма перешкодами.

Найчастішим контекстом згадування можливостей запозичення певних елементів шведської моделі – система оподаткування та сфера соціальної безпеки, а саме питання освіти та соціального страхування. Необхідно зауважити, що перешкоди впровадження змін в напрямку руху до стандартів шведського прикладу переважно є політичними або пов'язаними з політикою.

Найочевиднішою проблемою в питанні підвищенні податків є порушення комунікації між державними органами влади та платниками податків: непрозорість системи та, як наслідок, високий рівень недовіри до влади унеможливають прийняття рішення про стратегію значного підвищення ставок. Найбільша увага в цьому питанні приділяється саме рівню корупції, з огляду на який у українців виникає резонна недовіра до будь-яких дій, спрямованих на нарощування грошових стягнень, в той час як шведська модель

побудована на принципі високої довіри до влади. С. Хеденіг в статті «Caring Economics And The Nordic Model» проаналізувала результати опитування громадян Швеції, Норвегії та Фінляндії щодо основних принципів розвитку держав: «Важливість довіри, рівності та солідарності була підтверджена у всіх трьох країнах, з дещо більшим акцентом на рівності у Швеції та на елементі чесності у Фінляндії. У всіх трьох країнах учасники інтерв'ю зазначили, що ці ціннісні орієнтації все ще переважають і є основою моделі держави загального добробуту» [50, с.15]. Таким чином, громадяни Швеції не лише мають високий рівень довіри до влади, нетерпимість до корупції, а і прагнення до рівних можливостей в суспільстві і достатнє розуміння шляху розподілу податкових видатків, що сприяє досягненню цієї рівності. Також з цих причин високі ставки оподаткування є прийнятними для шведів, незважаючи на значне навантаження.

Сама система оподаткування в Україні вважається заскладною для розуміння: платники податків самостійно визначають категорії та обсяги платежів, необхідних до сплати, що спричиняє виникнення помилок при сплаті та, покарання за несвоєчасність/ухилення від сплати й, як результат, посилення недовіри до влади й непрозорості системи. Структурні зміни потенційно погіршуватимуть цю проблему.

Тіньовий сектор української економіки є надзвичайно великим і у 2021 році дорівнював 31% від обсягу ВВП [51]. Підвищення ставок оподаткування призведе до посилення тінізації підприємств, що в свою чергу призведе до зниження загальних обсягів надходжень.

Посилення податкового тягаря (який хоч і не є надвеликим в порівнянні з іншими країнами, але також є больовою точкою українського суспільства), потенційно посилить масштаби проблеми неофіційних виплат заробітних плат та, знову ж таки, тінізації підприємств.

Окрім цього, ускладнена також і організація нагляду за корупційною діяльністю: велика частина антикорупційних організацій функціонує без державного фінансування за рахунок добровільних внесків. Фінансування зазвичай надходить у вигляді грантів від іноземних урядів, неурядових

організацій та фондів. Проте, за рідкісними винятками, такі гранти невеликі й розраховані на короткий період. Через відсутність суттєвого фінансування антикорупційні організації не можуть найняти необхідний персонал та мають менше можливостей для набуття знань та навичок, які могли б допомогти зробити їхню роботу більш ефективною.

С. Кириченко в роботі «Стан та перешкоди на шляху розвитку соціальної інфраструктури» зазначив: «В Україні заклади соціальної інфраструктури фінансуються державою в основному із консолідованого бюджету, а виділені кошти покривають витрати лише на утримання будівель, виплати заробітної плати працівникам та погашення комунальних платежів. Як наслідок, спосіб розширення об'єктів соціальної інфраструктури в межах нашої держави лише за рахунок державних бюджетних коштів розглядати важко» [52]. І дійсно, це є найболючішою темою ідей розвитку соціальної політики: говорити про ефективність перерозподілу бюджетних видатків зараз, на жаль, складно.

Шведський досвід рекордного за якістю самозабезпечення соціальної сфери, утвореного за рахунок політик досягнення повної зайнятості і вже згаданих податкових надходжень, не може бути так само ефективним в українських реаліях. Тиск на зайняте населення несе в собі ризик посилення міграційних процесів, особливо при розгляді питання в контексті повоєнного майбутнього держави.

Доволі очевидною є необхідність широкого залучення іноземних інвестицій для розвитку цієї сфери – без залучень додаткових коштів реалізація подібних цілей має низьку ймовірність успіху. Проте перешкодою в даному питанні виступає низька інвестиційна привабливість української економіки. Разом із цим, необхідно зауважити й те, що одномоментний перехід з «сировинної» експортної економіки до високотехнологічної, направленої на нарощування ланцюжка доданої вартості, також є неможливим і має свою ціну, пов'язану зі структурними змінами на ринку праці.

Перелік перешкод, що можуть стати на заваді впровадженню елементів шведської системи, доволі широкий, проте всі вони, на мою думку, «впираються» в окреслені глобальні для нашої держави бар'єри.

3.3. Можливі шляхи подолання існуючих перешкод

Проблема боротьби з корупцією обговорюється та досліджується багатьма експертами. На мою думку, найскладнішою частиною цієї проблеми є відсутність політичної волі до придушення корупції. Наразі в контексті обговорень функціонування воєнної і розбудови повоєнної економіки існують сподівання на значні зрушення в суспільстві та органах державної влади, що призведуть до скорочення рівня корупції як основного гальма розвитку економіки. Варто зазначити, що повноцінно досліджувати й обговорювати цей фактор неможливо, допоки стан економіки й суспільства, який наступить по закінченню війни, є переважно непередбачуваним. Проте у будь-якому випадку вважаю доцільним спиратися на ідею посилення тиску на органи влади зі сторони громадян: повоєнна розбудова має шанс початися перш за все зі зменшення толерантності та терпимості суспільства до корупційних дій.

Робота над посиленням прозорості системи оподаткування та розподілу податкових надходжень також сприятиме посиленню довіри до влади та її подальших дій. Один зі шведських прикладів організації сплати податків Україна може перейняти цілком безперешкодно: система єдиного рахунку сплати податків. Така система дозволяє платнику щомісячно сплачувати податкові стягнення одним платіжним дорученням, що дозволило б уникати багатьох проблем при переказі коштів. В комбінації зі створенням зручних і зрозумілих електронних декларацій з визначеним переліком необхідних до сплати податків така система спростила б процеси оподаткування. Окрім цього першочергово необхідне налагодження комунікації з платниками податків у майбутньому. На мою думку, найбільш ефективним у цьому сенсі є створення додаткових тематичних освітніх програм ще у шкільній освіті, які включали б в

себе не лише суто технічне навчання процесу оплати, а і чітко структуроване роз'яснення шляху, який проходять податкові стягнення після надходження в бюджет.

Такі освітні програми потребують перш за все розробки, а отже і фінансування, якого можна досягти завдяки програмам зовнішнього партнерства. Існує багато подібних програм обміну досвідом і допомоги країнам, а враховуючи перспективу набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС, кількість відкритих обмінних програм для України цілком ймовірно зростатиме. Таким чином, ймовірність посилення довіри до дій влади виглядатиме вже більш реалістично.

Говорити про стратегії нарощування інвестиційної привабливості непромислових секторів було доволі складно і до війни та занепаду економічного сектору, а зараз тим більше реальною виглядає лише перспектива залучення фінансової допомоги, що виділятиметься зарубіжними урядами.

Найважливішим елементом і основою створення стратегії розвитку України мені вбачається розвиток сфери освіти. Подолати існуючі перешкоди допоможе розподіл більшого обсягу видатків на розвиток освіти за напрямком розвитку програм перекваліфікації. Оскільки Україна стикається з проблемою акцентного фінансування високоприбуткових, проте переважно нетехнологічних та ненаукових галузей економіки й потребує подальшого розвитку з ухилом на досягнення наукового прогресу, необхідним є створення можливостей для перенавчання та підвищення кваліфікації серед працівників таких галузей. Особливо сильно країна потребує таких можливостей вже зараз, аби уповільнити процеси міграції та спростити перехід робочої сили з найбільш постраждалих від війни галузей економіки в більш перспективні.

Так само має відбутись і посилення фінансування R&D та розвиток міжнародних зв'язків у сфері обміну досвідом між науковцями й академічної мобільності (знову ж таки, з метою призупинення інтелектуальної міграції) та посилення статусу української наукової галузі в майбутньому, що дозволить збільшувати притоки іноземного капіталу і формувати як соціальну, так і

економічну базу для впровадження подальших змін. Прикладом є запланована на 2021 рік «програма отримання українськими вченими та інноваторами можливості взяти участь у конкурсах рамкової програми досліджень та інновацій Європейського Союзу "Горизонт Європа"» [53].

На мою думку, реалізація таких початкових кроків дозволить створити основу для подальших змін на ринку праці з можливістю розширення надходжень в бюджет, збільшення добробуту громадян та створення ширшого поля для проведення реформ і адаптації нормативних актів до європейського стандарту. Лише після цього можливими стануть і нарощування податкових ставок (найменш болісним та прийнятним для суспільства першим кроком буде збільшення акцизу) і зміни пріоритетів експортної торгівлі, посилення лібералізації ринку та інші актуальні для України приклади, виокремлені зі шведської моделі соціально-економічного розвитку.

Таким чином, проаналізувавши основні економічні індикатори України та Швеції і порівнявши їх між собою, можна зробити висновок, що економіки цих двох країн дійсно дуже відрізняються як у показниках, що демонструють ефективність роботи в грошовому еквіваленті, так і суто стратегічно мають різні шляхи розвитку. Це ілюструється як наданою статистикою розподілу державних бюджетів, так і галузевого розподілу надходження ПДВ, результатами індексу оцінки конкурентоспроможності, структурою експорту тощо. Враховуючи неможливість повної адаптації умов та пріоритетів розвитку української економіки та інші проаналізовані перешкоди на шляху до запровадження елементів шведської моделі соціально-економічного розвитку в Україні, в цьому розділі були визначені можливі шляхи вирішення окреслених проблем.

ВИСНОВКИ

Сьогодні Україні як ніколи необхідне формування загальної стратегії та моделі соціально-економічного розвитку, спрямованого на досягнення як державного добробуту, так і добробуту кожного громадянина. Шведський досвід формування якісного розвитку економіки і соціальної стабільності вже багато років обговорюється як такий, що може бути частково запозиченим та адаптованим для України. Отже, у вступі цієї кваліфікаційної роботи було сформульовано мету і завдання, у межах яких проводилося дослідження особливостей шведської моделі соціально-економічного розвитку та можливостей запровадження її елементів.

Визначені ключові особливості шведської моделі можна охарактеризувати наступним чином: перш за все, необхідно зазначити високий рівень соціальної підтримки громадян на всіх етапах життя, яка охоплює фінансову допомогу при народженні дитини та декретній відпустці, отриманні освітніх, медичних та інклюзивних послуг, настанні пенсійного віку чи набутті людиною статусу тимчасово безробітного тощо. Такий рівень розвитку сфери соціальної допомоги досягається перш за все завдяки державному фінансуванню – значна частина державного бюджету Швеції розподіляється на соціальні потреби. Це можливо завдяки високому рівню оподаткування – найвідомішій особливості шведської моделі розвитку.

Завдяки специфічним передумовам – протестантській трудовій етиці, етноконфесійній та культурній однорідності, стабільному функціонуванню правової держави, теоретичним розробкам та практичним впровадженням ідей фахових економістів, близько сотні років реально діючого конституціоналізму, парламентаризму та системи політичних партій, порівняно слабшому стану рецесії після Другої світової війни і активній повоєнній відбудові, направленій на економічне зростання та посилення універсалізму, шведський уряд отримав високий «кредит довіри» та підтримку громадян. Разом із цим, створювалась

також і основа для формування економіки, базованої на економічно-активному населенні, яке прагне рівності, та на значних податкових стягненнях.

Підтримка економічної активності населення за умов досягнення високого рівня кваліфікації працівників – ще одна особливість шведської моделі соціально-економічного розвитку, яка досягається завдяки численним програмам активної політики, застосованих на ринку праці, програмам перекваліфікації, додаткової професійної освіти, створення нових робочих місць за рахунок розширення державного сектору і субсидування приватних компаній. Профспілкова політика солідарності у сфері зарплати також посилює ринок праці та соціальні гарантії для суспільства. Інвестиції в освіту, визначення наукової та технологічної галузей економіки за пріоритетні для розвитку і фінансування розробок та досліджень дозволяє Швеції бути висококонкурентною та інвестиційно привабливою державою.

Проведений аналіз особливостей та відмінностей українських та шведських засад формування державного добробуту і економічного розвитку в цілому, дозволяє зазначити, що імплементація переважної більшості елементів шведської моделі соціально-економічного розвитку наразі є неможливою. Втім, деякі складові цієї моделі цілком ймовірно можуть «прижитись» в українських реаліях, проте, на шляху до впровадження характерних для моделі змін існує доволі багато глобальних перешкод: високий рівень корупції, порушення комунікації між державними органами влади та платниками податків, складність та непрозорість системи оподаткування, непрозорість розподілу державних видатків, тінізація підприємств, недовіра до влади (а отже і неготовність до впровадження глобальних змін), знижена інвестиційна привабливість та недостатнє фінансування сфер освіти, наукових досліджень. Запропонованими в цій роботі шляхами вирішення окреслених проблем є:

- реалізація ефективної державної антикорупційної політики та робота над посиленням прозорості системи оподаткування та розподілу податкових надходжень як елементи посилення довіри суспільства до держави;

- створення системи єдиного платежу та зрозумілих електронних декларацій зі сформованим переліком податків до сплати (спрощення процесу сплати податків та податкової системи в цілому);

- створення додаткових освітніх програм в шкільній освіті, які б доступно надавали інформацію щодо принципів функціонування податкової системи та державних видатків (спрощення системи для розуміння і збільшення прозорості системи за рахунок розуміння її роботи);

- збільшення кількості програм перекваліфікації з метою поступового посилення розвитку перспективних технологічних та наукових галузей, подолання наслідків війни в умовах фізичних руйнувань підприємств та економічного спаду;

- посилення обміну досвідом між українськими та зарубіжними науковцями (в межах міжнародних програм).

Такі відносно невеликі кроки дозволить створити фундамент для подальших змін на ринку праці з можливістю розширення надходжень в бюджет, збільшення добробуту громадян, ефективного проведення реформ, посилення інтеграції України з міжнародними партнерами та потенційного економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Kuhnle S., Pedersen A. The Nordic welfare state model. *The Nordic models in political science. Challenged, but still viable?* 2017. Ch.9. P. 219–238. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/312290760_The_Nordic_welfare_state_model.
2. Greve B., What Characterise the Nordic Welfare State Model. *Journal of Social Sciences*. 2007. Vol. 3, No. 2. doi: [10.3844/jssp.2007.43.51](https://doi.org/10.3844/jssp.2007.43.51).
3. Nilson M. The Nordic Model: Scandinavia since 1945. London: Reaktion Books, 2008. 240 p. Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?hl=ru&lr=&id=m_xi60bdHXoC&oi=fnd&pg=PT6&dq=nordic+scandinavian+model&ots=a9feDEREbb&sig=RPs-x1ORg32R6NGdV3zqTA2545M&redir_esc=y#v=onepage&q=nordic%20scandinavian%20model&f=false.
4. Anrahmson P. The end of the Scandinavian model? WELFARE REFORM IN THE NORDIC COUNTRIES. *The Dept. of Social Welfare*. Seoul National University. 2002. P. 227–263. Режим доступу: <https://www.koreascience.or.kr/article/CFKO200203749519726.pdf>.
5. Vamstad J, von Essen J. Charitable Giving in a Universal Welfare State—Charity and Social Rights in Sweden. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. Vol. 42, No. 2. 2013. P. 285–301. doi:[10.1177/0899764012466176](https://doi.org/10.1177/0899764012466176).
6. Rothstein B. Social Capital in the Social Democratic Welfare State. *Politics & Society*. 2001. Vol. 29, No. 2. P. 207–241. doi:[10.1177/0032329201029002003](https://doi.org/10.1177/0032329201029002003).
7. Lindbom A. Dismantling the Social Democratic Welfare Model? Has the Swedish Welfare State Lost Its Defining Characteristics? *Scandinavian Political Studies*. 2001. Vol. 24, No. 3. P. 171–193. doi: <https://doi.org/10.1111/1467-9477.00052>.
8. Kuisma M. Oscillating meanings of the Nordic model: ideas and the welfare state in Finland and Sweden. *Critical Policy Studies*. 2017. Vol. 11, No. 4. P. 433–454, doi: [10.1080/19460171.2016.1200475](https://doi.org/10.1080/19460171.2016.1200475).

9. Jonung, L. (Ed.). *The Stockholm School of Economics Revisited*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991. 471 p. [doi:10.1017/CBO9780511664427](https://doi.org/10.1017/CBO9780511664427).
10. Мекшун Л. М. Вплив досліджень представників стокгольмської школи на економічний розвиток Швеції. *Чернігівський науковий часопис Чернігівського державного інституту економіки і управління*. Сер. 1: Економіка і управління. 2011. № 2. С. 35–42. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chnch_ekon_2011_2_6.
11. Кудряченко А.І., Кривонос Р.А., Солошенко В.В. Скандинавська модель: досвід для України. *«Україна: контекст світових подій»*. Аналітичні записки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» (2017–2019 рр.). / За загальною редакцією член-кор. НАН України, д.і.н., проф. Кудряченка А.І. 2019. С. 42–49. Режим доступу: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/id/eprint/4780>.
12. Кан А.С. *История скандинавских стран*. М.: Высшая школа. 1971. 328 с
Режим доступу: <https://www.twirpx.com/file/1399498/>.
13. *История Швеции*/ Под редакцией Кан А.С.. М.: Наука, 1974. 719 с. Режим доступу: https://www.studmed.ru/kan-as-otv-red-istoriya-shvecii_ae9203cf3d2.html.
14. Kvist J. Scandinavian activation strategies in the 1990s : recasting social citizenship and the Scandinavian welfare model. *Revue française des affaires sociales / Französische Ausgabe : RFAS*. Paris : La documentation française. 2003. Vol. 57, No 4. P. 223-249. Режим доступу: <https://www.cairn.info/revue-francaise-des-affaires-sociales-2003-4-page-223.htm>.
15. Kvist J. Welfare Reform in the Nordic Countries in the 1990S: Using Fuzzy-Set Theory to Assess Conformity to Ideal Types. *Journal of European Social Policy - J EUR SOC POLICY*. 1999. Vol. 9, No. 3. P. 231–252. doi: [10.1177/095892879900900303](https://doi.org/10.1177/095892879900900303).
16. Work–life balance. *Official source for facts about Sweden*: веб-сайт. Режим доступу: <https://sweden.se/life/society/work-life-balance> (дата звернення: 18.04.2022).

- 17.OECD Family Database: Public spending on childcare and early education. Режим доступа: https://www.oecd.org/els/soc/PF3_1_Public_spending_on_childcare_and_early_education.pdf.
- 18.OECD Family Database: Enrolment in childcare and pre-school. Режим доступа: https://www.oecd.org/els/soc/PF3_2_Enrolment_childcare_preschool.pdf.
- 19.Nordic Statistics database. Режим доступа: <https://www.nordicstatistics.org/>.
- 20.Education at a Glance 2021. *OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. 2021. 475 p. doi: <https://doi.org/10.1787/b35a14e5-en>.
- 21.Rankedex. Режим доступа: <https://rankedex.com/society-rankings/education-index>.
- 22.Early childhood education and care – the foundation for life. *The Nordic Council and the Nordic Council of Ministers*: веб-сайт. Режим доступа: <https://www.norden.org/en/news/early-childhood-education-and-care-foundation-life#:~:text=The%20Nordic%20model%20revolves%20around,trends%20since%20the%20late%201990s> (дата звернення: 20.04.2022).
- 23.Eriksson C. School achievement and health development in the Nordic countries. *Nordic Welfare Centre*. 2021. 134 p. Режим доступа: <https://nordicwelfare.org/en/publikationer/school-achievement-and-health-development-in-the-nordic-countries/>.
- 24.Eurostat. Режим доступа: <https://ec.europa.eu/eurostat>.
- 25.OECD Data. Режим доступа: <https://data.oecd.org/>.
- 26.Logue J. Solidaristic wage policy. *Nordics.info*: веб-сайт. Режим доступа: <https://nordics.info/show/artikel/solidaristic-wage-policy/#:~:text=Solidaristic%20wage%20policy%20refers%20to,wages%20on%20a%20national%20basis> (дата звернення: 15.06.2022).

27. Unemployment benefits. *Sveriges a-kassor*: веб-сайт. Режим доступу: <https://www.sverigesakassor.se/unemployment-benefits-in-sweden/> (дата звернення: 11.05.2022).
28. Trading Economics. Режим доступу: <https://tradingeconomics.com/>.
29. World Bank Open Data. Режим доступу: <https://data.worldbank.org/>.
30. Knoema. Режим доступу: <https://knoema.com/>.
31. United Nations Economic Commission for Europe. Режим доступу: <https://w3.unece.org/PXWeb/en>.
32. World Data Info. Режим доступу: <https://www.worlddata.info/>.
33. The Female Opportunity Index. Режим доступу: <https://n26.com/en-eu/female-opportunity-index> (дата звернення: 11.05.2022).
34. The World Bank Режим доступу: TCdata360. <https://tcdata360.worldbank.org/>
35. Global Agewatch Index. *ChartsBin*: веб-сайт. Режим доступу: <http://chartsbin.com/view/39064> (дата звернення: 11.05.2022).
36. Arbetsmarknadssituationen för hela befolkningen
37. 15–74 år, AKU 2020. *Sveriges Officiella Statistik: Statistika Meddelanden*. 2021. 37 р. Режим доступу: https://www.scb.se/contentassets/e9b07f6a123d4da0a2a92d8d77d5f15f/am0401_2020a01_sm_am12sm2101.pdf.
38. Statistikmyndigheten SCB. Режим доступу: <https://www.scb.se/en/>.
39. OECD Family Database: Total expenditure on educational institutions as a percentage of GDP. Режим доступу: https://www.oecd-ilibrary.org/education/total-expenditure-on-educational-institutions-as-a-percentage-of-gdp-2018_3ba5e53a-en.
40. Державна служба статистики України. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
41. Sweden Profile. *Observatory of Economic Complexity*: веб-сайт. Режим доступу: [https://oec.world/en/profile/country/swe#:~:text=Exports%20The%20top%20e%20xports%20of,and%20Finland%20\(%249.44B\)](https://oec.world/en/profile/country/swe#:~:text=Exports%20The%20top%20e%20xports%20of,and%20Finland%20(%249.44B)).

42. Schwab, K. The Global Competitiveness Report 2019. *World Economic Forum*. 2019. 666 p. Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf.
43. Державний борг та гарантований державою борг (станом на 31.12.2021). *Міністерство фінансів України*: веб-сайт. Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg>.
44. Статистичний збірник: «Бюджет України 2020». Відділ статистики державних фінансів. 2020. 299 с. Режим доступу: [https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2020_\(for_website\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2020_(for_website).pdf).
45. Central government budget in figures. *Government and the Government Offices*: веб-сайт. Режим доступу: <https://www.government.se/government-of-sweden/ministry-of-finance/central-government-budget/central-government-budget-in-figures/> (дата звернення: 16.05.2022).
46. Ramana R. The Swedish Labor Model in Crisis. *Finance & Development*. Washington: International Monetary Fund, 1994. Vol. 0031, No. 002. Режим доступу: <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/022/0031/002/article-A011-en.xml>.
47. Lachman D. Budget Deficits and the Public Debt in Sweden: The Case for Fiscal Consolidation. *IMF Staff Papers*. Washington: International Monetary Fund, 1994. Vol. 1994, No. 003. Режим доступу: <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/024/1994/003/article-A006-en.xml>.
48. «Шведська модель»: стислий огляд становлення здобутків і проблем. *Національна безпека і оборона*. Київ: Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, 2009. № 1. С. 9–22.
49. Ніколенко С.С., Лозова О.В. Особливості побудови національної моделі соціально-економічного розвитку України. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. Сер.: Економічні науки. 2013. №1. С. 66–73. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2013_1_14.

50. Hedenigg, S. Caring Economics and the Nordic Model. *Interdisciplinary Journal of Partnership Studies*. 2019. Vol. 6, No. 2. Article 2
doi: <https://doi.org/10.24926/ijps.v6i2.2086>
51. Рівень тіньової економіки в Україні у 2020 році зріс до 30% ВВП. *Інтерфакс-Україна*: веб-сайт. Режим доступу:
<https://ua.interfax.com.ua/news/economic/752604.html> (дата звернення: 21.05.2022).
52. Кириченко С.О., Парфенюк М.В.. Стан та перешкоди на шляху розвитку соціальної інфраструктури. *Ефективна економіка*. Дніпро: ДКС-центр. 2016. №3. Режим доступу:
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4847>.
53. Розвиток науки та інновацій – у плані пріоритетних дій уряду на 2021 рік. *Міністерство освіти і науки України*: веб-сайт. Режим доступу:
<https://mon.gov.ua/ua/news/rozvitok-nauki-ta-innovacij-u-plani-prioritetnih-dij-uryadu-na-2021-rik>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Індикатори соціально-економічного розвитку, 2020 р.

Індикатор	Швеція	Україна
Реальне ВВП, млрд.дол.	537,6	155,6
Реальне ВВП на душу населення, дол.	51 925,71	3 726,93
Темп приросту ВВП, %	-2,8	-4
Рівень інфляції, %	1,7	9,8
Обсяги прямих інвестицій, млрд.дол.	28435,98	304,00
Глибина фінансового сектору *	131,9	28,4
Середньомісячний дохід, дол.	4,504	298
Податкове навантаження, % *	43,9	20,1
Рівень безробіття, %	8,7	8,9
Індекс економічних свобод *	74,7	56,2
Населення з доходами нижче за прожитковий мінімум, % *	6,9	23,1
Індекс оцінки можливостей жінок	89,71	83,73
Індекс легкості найму іноземних громадян	3,90	4,18
Якість медицини (місце в світі)	4	92
Очікувана тривалість життя, роки	82	71
Рівень корупції	15	68
Індекс якості життя для людей похилого віку *	84,4	73
Видатки на сферу освіти, % від ВВП	7,6	5,4
Зарахування в приватні заклади шкільної освіти, %	0,1	0,4
Оцінка якості освіти, місце в світі	20	56
Витрати на дослідження та розробки, % від ВВП	3,31	0,47
Кількість патентів	1,764	1,361

Джерела: складено автором на основі даних [25; 29; 30; 31; 32; 33; 34; 35; 36]

* використано показники попередніх періодів, у зв'язку з відсутністю даних за 2020 р.

Додаток Б

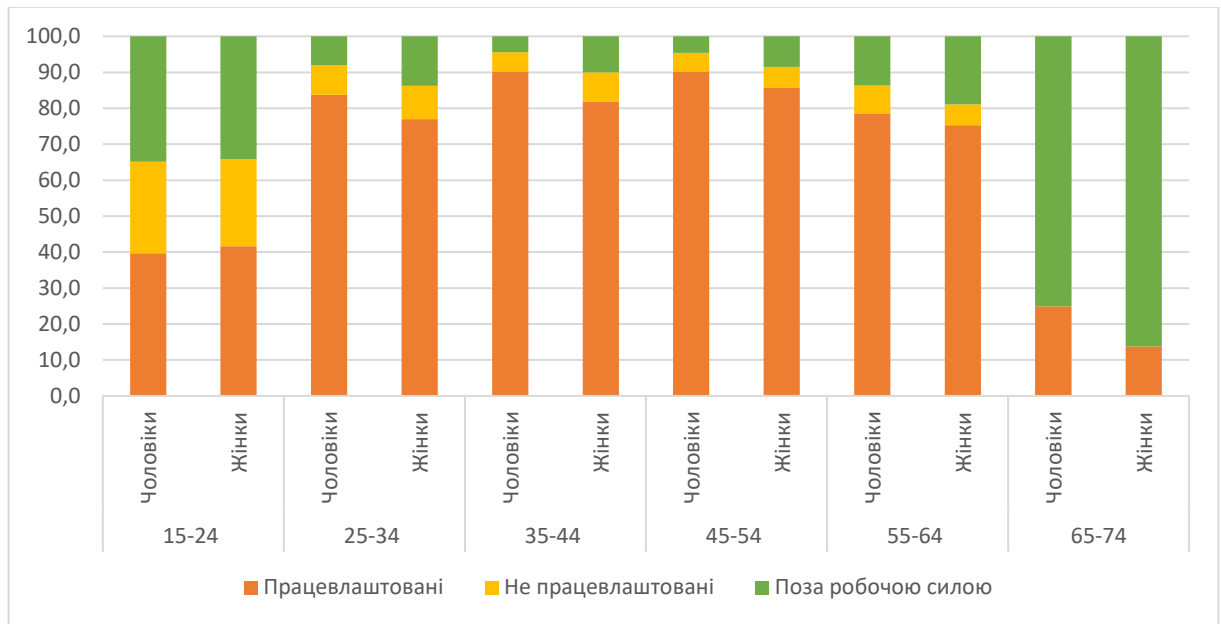

Рис. Б.1. Структура економічної активності населення Швеції за статтю та віковими групами, 2021 рік

Джерело: складено автором на основі даних [38]

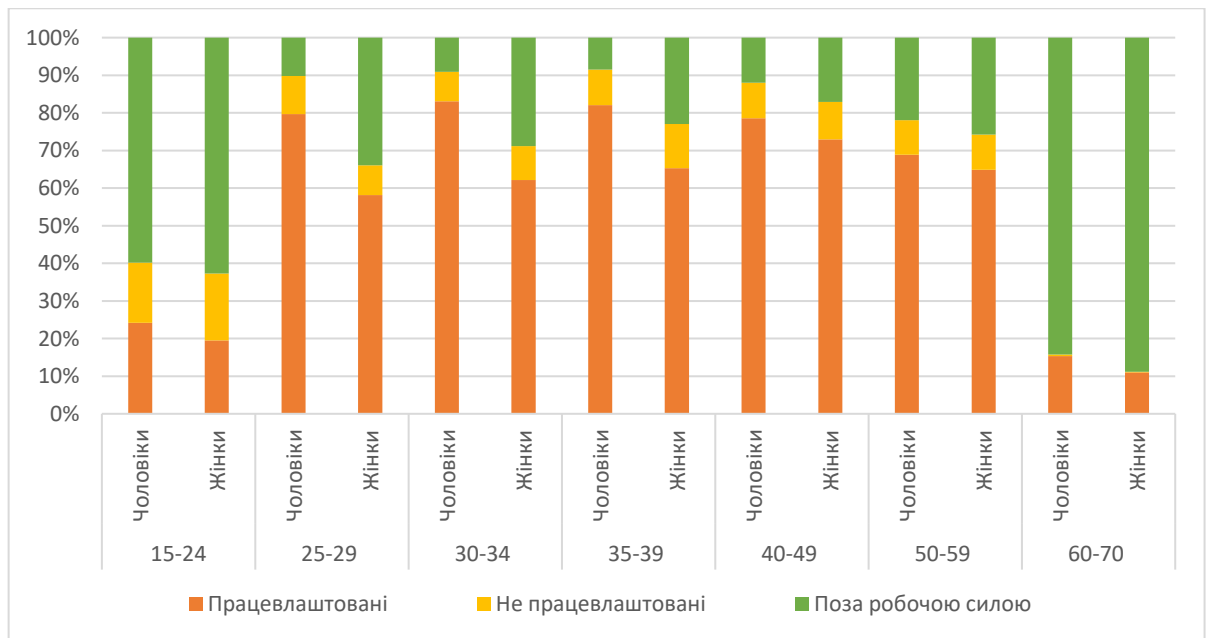

Рис. Б.2. Структура економічної активності населення України за статтю та віковими групами, 2021 рік

Джерело: складено авторами на основі даних [40]

Додаток В

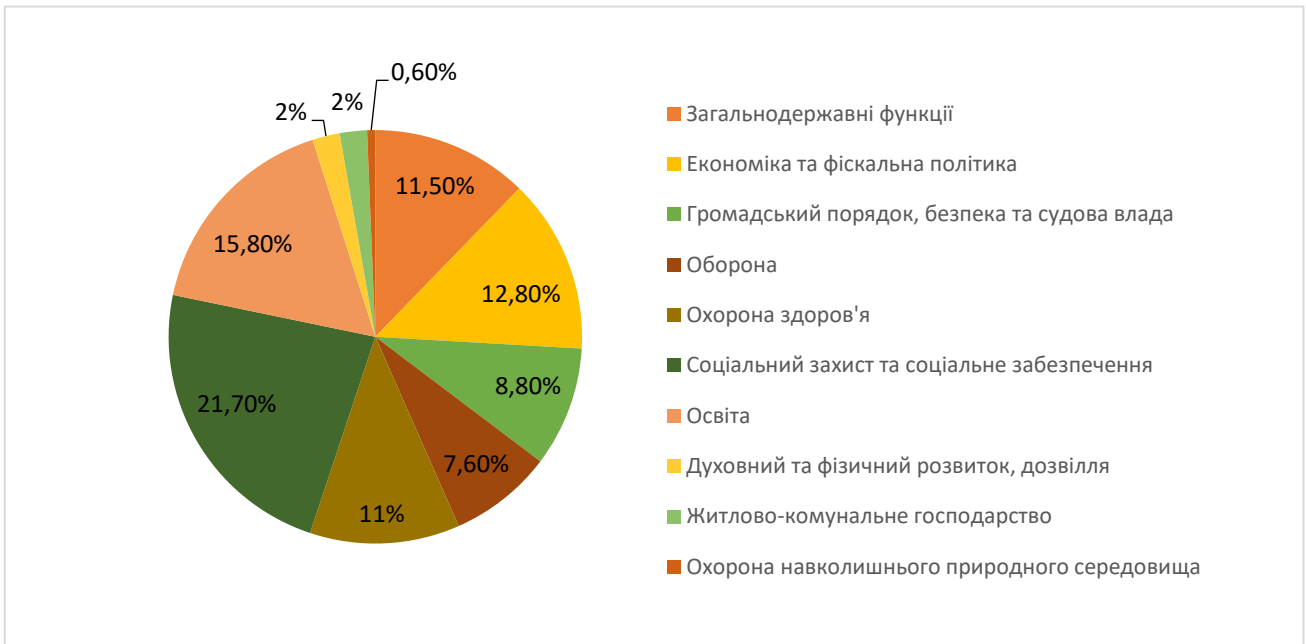

Рис. В.1. Структура державних видатків України в 2021 році
 Джерело: складено авторами на основі даних [44]

Рис. В.2. Структура державних видатків Швеції в 2021 році
 Джерело: складено авторами на основі даних [46]

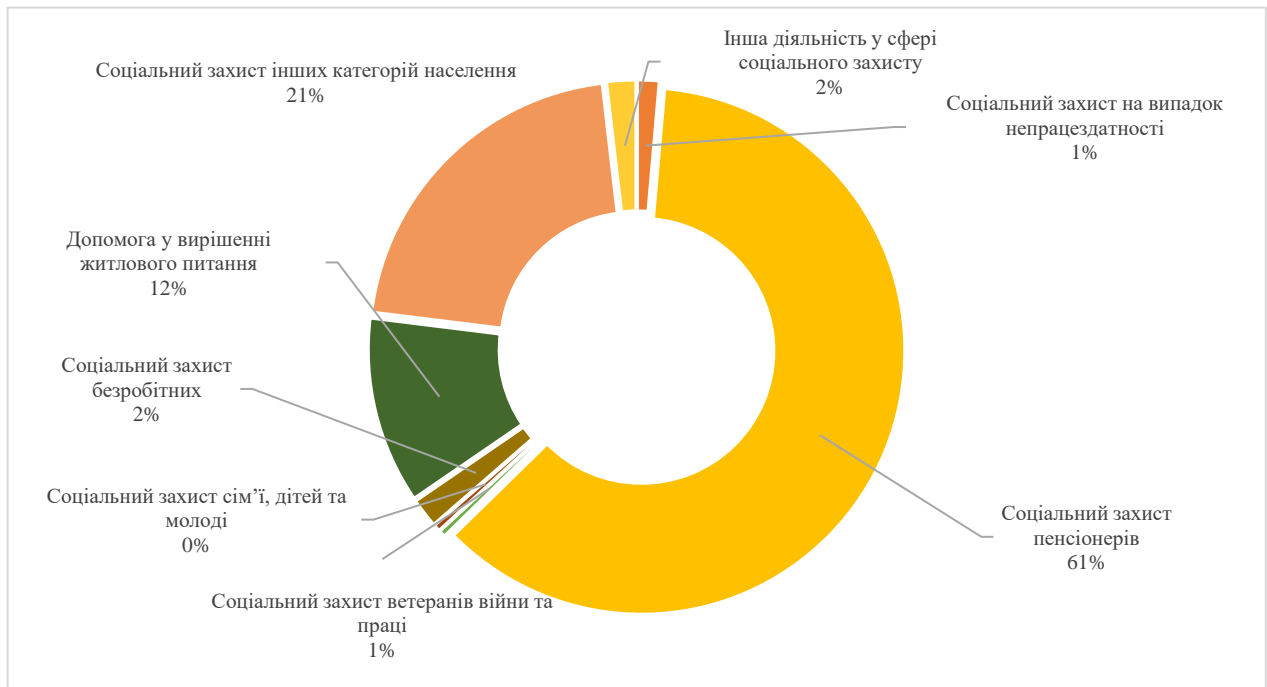

Рис. В.3. Розподіл державних видатків в категорії надання соціального захисту в Україні в 2021 році

Джерело: складено авторами на основі даних [44]